

Anyanyelv-használati gondjainkról – Misad Katalin könyve kapcsán

Trianon és a második világháborút követő párizsi béke gazdasági, államigazgatási és sok más szempontból is megosztotta a magyarságot, úgy szólván csak a nyelv maradt meg olyan szálnak, amely az anyaországhoz fűzheti a leválasztott részek magyarjait. Sajnos, ezen a köldökszinóron nem áramlik elegendő táplálék az utódállamok magyarjai számára, hiszen a fejlődés oly rohamos, az új fogalmak nevei olyan mennyiségben keletkeznek, hogy a meglévő csatornákon át – sajtó, televízió, rádió, személyes érintkezések útján – csak vékonyan csordogálva és alaposan megkésve jutnak el az őket türelmetlenül váró kisebbségi – elsősorban a sajtóban dolgozó – magyarokhoz. S mi történik addig, amíg a nyelvi újdonságokról tudomást szereznek? Az, ami lehetséges számukra: országuk többségi nyelvéből fordítják le szavak és szóelemek szerint az idegen megnevezéseket. Nálunk pl. emellett hatnak a magyar lakosság nyelvi tudatára a szlovák nyelv nyelvtani szabályai: szaporodnak magyar beszédünkben a tükörszerkezetek is. Ezért érthetetlen számunkra – a józanabb nyelvművelők számára Magyarországon is, nálunk is –, hogy akadnak nyelvészek itt is, de főként Magyarországon, akik valamiféle áldemokratizmustól indítva azt a nézetet vallják, hogy a kisebbségeket nyelvi tekintetben is önállósítani kell. Azt hirdetik, nem kell nekünk, kisebbségieknek a magyarországi standardhoz igazodnunk; alakítsuk ki otthon a saját standardunkat; az úgynevezett állami nyelvváltozatok létrehozásának szükségességét hirdetik a magyaron belül. A magyarról azt próbálják kimutatni, hogy többközpontú nyelv máris, akárcsak az angol vagy a német, és nálunk már akadnak, akik „szlovákiai magyar standard” változatot emlegetnek, miközben a magyar nyelv különfejlődése miatti aggodalmainkat megalapozatlannak tartják. De ha ők már a szlovákiai standard elismerésének szükségességét hirdetik, ezzel tulajdonképpen el is ismerték a különfejlődésének nemcsak a veszélyét, hanem a tényét is. Ha mi a nyelvi egység megtartása mellett szállunk síkra – nyelvi egységen itt természetesen a nyelvnek olyan állapotát értve, hogy minden magyar nehézség nélkül megértse egymást –, akkor ők azzal érvelnek, hogy a nyelv ügysem egységes, hiszen sok szempontból különböznek egymástól az egyes változatok. Ez igaz, sőt én még ehhez hozzáteszem, hogy ugyanabban a faluban családonként is lehetnek eltérések, de itt nem erről van szó, s a szavakon való lovaglás a figyelemnek a lényegről való elterelését jelenti nálunk. Ami meg a magyar nyelv többközpontúságának gondolatát illeti, ennek elfogadása kész öngyilkosság lenne. Az angol nyelv valóban többközpontú: Angliában, az Egyesült Államokban, Ausztráliában, sőt Kanadában is külön-külön központúnak lehet tekinteni. Igen, de a nemzeti nyelv

rangján használják, s mint ilyen tölti be funkcióját. Ezekben az országokban semmi-féle többségi nyelv nem hat rá. A magyar nyelv az utódállamokban még kisebbségi nyelv, s zúdulnak rá a többségi nyelvek hatásai. Még úgy sem lehet hatékonyan védekezni e hatások ellen, hogy az anyaországi standardhoz igazodunk, mert nincs meg az intenzív nyelvi kapcsolatunk ezzel sem: nem élünk az anyaországi társadalomban, nem veszünk tevékenyen részt a magyar nyelv fejlesztésében, csak tudomást veszünk egy-egy új nyelvi jelenségről – így vagy amúgy. Mi lenne velünk, ha feladnánk ezt a hátországot, hátteret?

De tévedés ne essék, nehogy azt gondolja valaki, mi nem vagyunk hajlandók elismerni, hogy az idegen hatás pedig egyszerűen létezik, s a kisebbségi magyar nem tehet arról, hogy ez hat rá; a „lelketlen” nyelvművelők mégis azt várják tőle, hogy használja a magyarországi standardot, akár van erre lehetősége, akár nincs. Erről szó sincs. Aki nem számol köztünk az idegen hatással, az bekötött szemmel s bedugott füllel jár. Igaz, egy ideig nem akartuk tudomásul venni, hogy ez a hatás „nyelvi” következményekkel is jár, csak „nyelvhasználatinak” tekintettük: van egy közös magyar nyelv, s annak felvidéki használatára hat a szlovák. A hibákat is csupán nyelvhasználati hibaként kezeltük, nem nyelviként. De rá kellett döbbernünk, hogy ez a hatás már nemcsak szókészleti, hanem nyelvtani is, és Benkő Lorándnak a belső nyelvtípusokról szóló elmélete szerint vizsgálva a kérdést, egy belső nyelvtípus jellegű változat alakult ki a nyelvjárást levetkőző, de a művelt köznyelvet még nem uraló társadalmi rétegekben. Sajnos, ide tartozik a pedagógusok zöme is, különösen, ha a magánérintkezésben használja a magyart. Erre a mi sajátos nyelvváltozatunkra, amelyet valóban sokan használnak, kettős hatás jellemző tehát. Egyfelől egyik vagy másik nyelvjárás, másfelől a szlovák nyelv hat rá. Én ezt a változatot 1989-ben a *Magyar Nyelvőr* 2. számában, *A magyar nyelv szlovákiai változatai* című cikkemben regionális köznyelvnek minősítettem. Ebből nálunk – tekintve, hogy három nyelvjárás hatása érvényesül, a szlovák azonban mindhárom területen ugyanúgy hat – három is van. Ezeket így neveztem: *szlovákiai palóc vidéki regionális köznyelv*, *szlovákiai északkeleti regionális köznyelv*, *csallóközi regionális köznyelv*. Én ezeket a változatokat szubstandard jellegűeknek tekintem: magánérintkezésekben, bizalmas, baráti beszélgetésekben használja, aki akarja; de az oktatásügyben, tudományban, a sajtóban s a kulturális szférában a magyarországi standardhoz kell igazodnunk. Az a véleményem, hogy a magyarországi standard változat szókészlete kiegészíthető a mi specifikus szókészleti elemeinkkel (*alapiskola*, *szakosító tagozat* stb.) anélkül, hogy más nyelvváltozatnak kellene minősítenünk az ezzel kiegészített változatot. Nem értek tehát egyet azokkal, akik szerint az általam regionálisnak és szubstandardnak tekintett változatot szlovákiai magyar standardddá kellene emelnünk, s mellőznünk lehetne a magyarországi standardot. Néhány kérdést feltettem ezeknek az embereknek a *Magyar Nyelvőr* 1994. évi 3. számában is, többek között azt, hogy ha lenne külön szlovákiai magyar standardunk (a többi utódállamban élő magyar kisebbségieknek szintén saját standardjuk), vajon melyik magyar nyelvre fordítanánk. Eddig még nem kaptam senkitől választ erre a kérdésre. S arra sem, hogy a mi esetünkben a három regionális változat közül melyiket emelnénk a közös szlovákiai magyar standard szintjére.

Mint rámutattam, ennek a felfogásnak van egy kétségtelen előnye. Ha ugyanis minden, eddig hibásnak tartott jelenséget szentesítünk, akkor nem lesz hiba, nem lesz, ami ellen küzdjünk, nem lesz szükség nyelvművelésre sem. Azt talán fölösle-

ges is megjegyeznem, hogy az ő „nyelvi tervezésükkel” nem lennénk képesek megmaradni egy ilyen standard ésszerű határai között. Ha mi megnyitjuk a zsilipeket az egyre liberálisabbá váló megítélések szerint szükségesnek minősített szókészleti elemek előtt, sőt befogadjuk a tükörszerkezetek közül is mindig a szükségesnek tekintetteket, akkor ez beláthatatlan következményekkel járna egyrészt anyanyelvünkre, másrészt kisebbségi magyarjainkra nézve. Látszólag a kisebbségek dolgát könnyítenénk meg azzal, hogy a nyelvhasználati követelményeket csökkentenénk, problémamentesebbé tennénk a kommunikációt – persze csak ugyanahhoz a kisebbséghez tartozók számára –, de ezzel a nyelvhasználat kulturáltsága is csökkenne, és megnehezítenénk a kommunikációt az anyaországiakkal és más kisebbségekkel. Egy szerencsénk van: az, hogy értelmiségjeink nagyobb része nem a saját könnyebbségét keresi; készséggel elismeri, hogy hibásan használja anyanyelvét, de azt tartja, hogy nem az igényesség csökkentése a helyes megoldás, hanem az anyaországi magyar standard minél tökéletesebb elsajátítása. Vagyis: saját maga lejáratajának tekintené egy alacsonyabb szintű nyelvváltozat elfogadását és használatát standardként, arról nem is szólva, hogy veszélyesnek tartja az egyetlen szál, a köldökzsinór elvágását, amely még az anyaországhoz fűzi a kisebbségi magyarságot. Szememre vetik egyes nyelvészek, hogy érzelemmel fűtötten vitatkozom erről a kérdéssről; nem vagyok toleráns. Kijelentem őszintén, nyelvi jelenségekről hajlandó vagyok vitatkozni: higgadtan, toleránsan. De itt másról van szó. Itt a nyelv létét látom veszélyeztetve, s ezzel a kisebbségi magyarság létét is. Itt tehát már nem vitának van helye, hanem – ha kell – politikai harcnak. Engem ez a gondolat vezet. Teljesen egyetértek Grétsy Lászlóval, aki az 1992. évi nyelvművelő konferencián meghirdette a nemzetközpontú nyelvművelés elvét: az ehhez való igazodást tartom helyesnek.

Akad, aki a nyelvművelés hatóterületét csak a standard változatra akarta korlátozni, kijelentve, hogy csak ennek alakítását tűzhetjük ki célul. Ami ezen a szférán kívül esik, ahhoz semmi köze a nyelvművelésnek. Tehát a magánérntkezésekben, az értelmiségiek között nem nyilvánosság előtt zajló beszélgetések nem tartoznak a nyelvművelés illetékességi körébe. Ez azt bizonyítja, nemcsak én vagyok intoleráns, hanem az efféle elméleteket gyártók is. Ki tilthatja meg a nyelvművelésnek, hogy akár a regionális köznyelveket, akár a nyelvjárásokat használókkal is foglalkozzék? Azzal, hogy ne bíráljuk a standardon – természetesen a magyarországi standardon – kívül eső nyelvhasználati jelenségeket, egyetértünk, de hogy ne alakítsa, ne is segítse a nyelvművelés – természetesen kellő tapintattal és elfogadható módszerekkel – az ismeretterjesztés szintjén se az ezen kívül eső nyelvváltozatokat használókat, azzal nem érhetünk és nem is értünk egyet. Elvégre minden magyaroknak, sőt a magyar nyelv iránt érdeklődő minden embernek joga van nyelvi műveltségének fejlesztéséhez, és joggal várja el a nyelvműveléstől, hogy segítségére legyen ebben. És nyelvművelésünk ezt a segítséget meg is adja mindenkinek. A nyelvművelés fogalmába nemcsak a nyelvnek, hanem az embernek a művelése, természetesen a nyelvi művelése is beletartozik.

A művelt köznyelvnek – mai nevén a *magyar standard* nyelvváltozatnak – a léteteményese az értelmiség. Az 1968-as és 1969-es évek szabadabb légkörében megjelent néhány vitacikk arról, kik tartoznak az értelmiséghez. (Sajnos, a vita nem zárulhatott eredménnyel a Varsói Szerződés országai hadseregeinek bevonulása miatt.) Voltak, akik még az érettségizetteket is az értelmiséghez sorolták, mások feljebb tették a mércét; de talán nem is olyan könnyű az emberek között ezt a határ-

vonalat meghúzni iskolai végzettségük alapján. Elvégre vannak a műveltségnek más ismertetőjegyei is, s a mi kisebbségi társadalmunkban nehéz bármiféle tekintetben típusokat meghatározni, annyi az atipikus jelenség. Nekem sokáig az volt a véleményem: értelmiségünk nincs, csak értelmiségijeink vannak. Azaz: nálunk a magyar értelmiség mint réteg nem létezik. Magyar (vagy másféle) értelmiségi rétegről ott szokás beszélni, ahol ennek a feltételezett rétegnek a tagjai mind a munkahelyükön, mind otthon (bár ez utóbbi nem feltétel) magyarul beszélnek. Nálunk talán csak a pedagógusokról volt akkoriban ez elmondható. A nem pedagógus szellemi munkások ugyanis – ha magyar nemzetiségűek is – más nyelvű (szlovák) környezetben dolgoznak. Pl. sok magyar anyanyelvű tanult ember a munkahelyén szlovákul érintkezik munkatársaival, feletteseivel, közéleti tevékenységében vagy magánéletében meg a lakóhelyéhez igazodik nyelve megválasztásában. Családja körében a magyar nyelvet használja, magyar barátjaival és munkatársaival is magyarul beszél, amíg nem esik szó szakmai kérdésekről. Ha igen, akkor a kollégákkal szlovákra vált át, más magyar ismerősökkel meg szlovák szakkifejezéseket vagy tükörszavakat használva kommunikál. Ezen nem is csodálkozhatunk, hiszen az egyetemen, főiskolán szlovák képzésben részesült. Döntse el, aki tudja, magyar értelmiségi-e az illető! De menjünk tovább a helyzet vizsgálatában! A középiskolai magyar pedagógusok közül csak a magyartanárok tanulják magyarul a szaktantárgyaikat, a matematika, biológia, kémia, történelem és más szakos pedagógusok szlovákul tanulják a szakjukat. Csakhogy az egyes szaktantárgyaknak vannak szakkifejezéseik is, amelyeket szintén szlovák nyelven ismer meg a tanárjelölt. Ezeket magánszorgalomból kellene megismernie magyar nyelven. Van, aki eleget is tesz ennek a kötelességének. Igen: kötelességének, mert magyar tannyelvű iskolában elsősorban magyarul kell megtanítani a terminológiát. Legyünk őszinték: senki sem találkozott még olyan esettel, hogy egy-egy tanulótól tükörfordításban hallotta volna „magyar” változatban a szakszót vagy szakkifejezést? Én már többször hallottam ilyen panaszt. Íme, egy újabb atipikus jelenség. S most tegyük fel a kérdést: magyar értelmiségi az ilyen pedagógus? Lehet-e, illik-e erre válaszolni? Kétségbe lehet-e vonni annak a pedagógusnak a magyar értelmiségi mivoltát, aki szlovák nyelven sajátította el a szaktantárgyait, mégis magyar tannyelvű iskolában tanít magyar tanulókat; lehet, hogy segítő szándékkal? Én nem szívesen zárnám őt ki a magyar értelmiségiek sorából, de az iskolák igazgatóinak, felelőseinek vigyázniuk kellene az ilyen esetekre. Magam is ismerek olyan magyar nemzetiségű egyetemi tanárt, aki szlovák egyetemen évtizedek óta adja elő szakterületének tananyagát, s magánszorgalomból annyira elsajátította e terület szakmai szókészletét magyarul is, hogy nemrég őt kérte fel a budapesti partner egyetem magyar nyelvű egyetemi jegyzet írására. Tennünk kell azért, hogy minél több ilyen magyar értelmiségink legyen, s akkor az értelmiségiekből idővel értelmiség lesz.

Ebben a helyzetünkben igyekszik nekünk segíteni Misad Katalin is *Nyelvi kontaktusok* című könyvével (Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2009, 248 p.). A szerző a Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének oktatója, aki már előzőleg is éveken át tanította a magyar nyelvet több szinten is, és napjainkban sem csupán az egyetemen foglalkozik a magyar nyelv oktatásának és használatának problémáival, hanem a dunaszerdahelyi székhelyű Gramma Nyelvi Irodának – a Magyar Tudományos Akadémia határon túli kutatóállomásának

– tagjaként is. A könyv alcíme: *Szlovákiai magyar vonatkozású alkalmazott nyelvészeti tanulmányok*. Tíz tanulmány jelent meg e könyvben, mindegyik szoros kapcsolatban áll a magyar nyelv szlovákiai használatának specifikus kérdéseivel. S ha megjelentek is önálló cikkeként, hasznos mondanivalójuknál fogva kötetbe foglalva is indokolt volt a kiadásuk, hiszen így nagyobb a valószínűsége annak, hogy azok a szakemberek is hozzájutnak ezekhez az írásokhoz, akiknek a lapok hasábjain nem kerültek a kezükbe. A Liliium Aurum dicséretre méltó munkát végzett gyűjteményes megjelentetésükkel.

Tanulmányaiból ítélve, a szerző tisztában van a szlovák nyelv anyanyelvünkre való hatásának veszélyeivel, s írásainak hangvételéből, szerzői állásfoglalásaiból sem következtethet az olvasó arra, hogy ezeket a hatásokat valamiféle kivédhetetlen istencsapásának tartja, amelybe néhány nyelvésztársunk passzívan belenyugszik, s ha már semmit sem tesz ellenük, önigazolásul a nyelvművelés felesleges voltát igyekszik hangsúlyozni. Misad Katalin is tudja – velünk együtt –, hogy kisebbségi helyzetünkben elkerülhetetlen a többségi nyelv hatása a kisebbség anyanyelvére, s még csak kárhóztatni sem lehet a kisebbség tagjait, hogy nem védekeznek kellőképpen e hatás ellen – hiszen ez meghaladná képességeiket és erejüket. Ő is azt teszi, amit a józanabbul gondolkodó nyelvészek: nem a nyelvművelés feleslegességét hangoztatja, hanem beáll azok sorába, akik ellensúlyozni próbálják ezt a hatást azzal, hogy segítenek a nyelvi hibák javításában, keresik az új szakmai fogalmak tükröfordítással létrehozott idegenszerű nevei helyett az elfogadott magyar szakszót, szakkifejezéseket, nyelvi ismeretterjesztő cikkeket írnak a lapokba stb. Vagyis az anyanyelvért érzett felelősség irányítja tevékenységét. Természetesen azt minden épeszű nyelvész tudja, hogy ezt a fajta munkát befejezni nem lehet, mert a már megoldott feladatok helyett újabbakat produkál az élet és a társadalmi fejlődés: újabb és újabb szlovák szakszók magyar megfelelőit kell megtalálni, rosszabb esetben megalkotni. Igaz, napjainkban talán könnyebben megy ez a munka, mint a negyvenes-ötvenes évek tengernyi szlovák szava magyar megfelelőinek a felkutatása, mert ma már a magyarországi és a szlovákiai magyarok között nem csupán a személyes, hanem az intézményes kapcsolatok is kialakultak (ennek egyik bizonyítéka az MTA segítségével létrejött Gramma Nyelvi Iroda is); s lehetőség van arra is, hogy az itteni magyarjaink a kiépült tömegtájékoztató segítségével közvetlenül is megismerkedhessenek újabb és újabb szakszókkal, szakkifejezésekkel, szemben az évtizedekkel ezelőtti időszak gyakorlatával, amikor nemcsak a rádió és tévéadások kezdetlegessége miatt volt nehéz nyelvi segítséghez jutnunk, hanem a sajtótermékek szomszédos országból való behozatalának tiltása miatt is.

Nem hagyhatjuk említés nélkül azt a tényt sem, hogy amit teszünk, azt nagyobb részt a magunk erejéből tesszük; régebben bizonyos kulturális szerveink, pl. a Csevadok vállalta magára a munka szervezését és finanszírozását, ma az MTA által fenntartott külföldi kutatóállomás segíti kutatóinkat ebben a munkában. Okkal és talán joggal hiányolhatjuk azonban a szlovák állam nagyobb segítségét. Tudomásunk szerint semmilyen rendszeres támogatást nem nyújt ehhez a munkához, esetleg alkalmi pályázatok alapján kapnak a kutatók néha segítséget, mintha az államnak közömbös lehetne, hogy kisebbségi (adófizető!) állampolgárai helyes vagy helytelen fordításokkal tolmácsolják a rendeleteket, törvényeket polgártársaiknak. Bizony nemegyszer káros gazdasági-társadalmi következményei is lehetnek a helytelen nyelvi formában való közvetítésnek.

Sajnos, a szlovák nyelv hatása a szlovákiai kisebbségi magyarok nyelvére nem csupán a szakszónak vagy szakkifejezéseknek a helytelen, általában tükörfordításai révén jelentkezik, hanem más jellegű, köznapi vagy általános használatú szavak megértése is gyakran okoz problémát egy másik, esetleg szlovákul nem tudó (pl. magyarországi) magyarnak. Sok szlovákiai magyar gondolja azt, hogy a fordítás nem más, mint egy-egy szlovák szónak szóelemek szerinti (učiteľ – tanító), illetve egy-egy kifejezésnek szavak szerinti (prekážkový beh – akadályfutás) lefordítása. Kétségtelen, sok – főként szakmai – szó keletkezett ezzel a módszerrel. Egyikkel-másikkal nincs is semmi bajunk, de nem mindegyikről mondható ez el. Gondoljunk csak arra, hogy a latin *casus* szóból tükörfordítással lett a magyarban az *eset*, a németben a *Fall*, a szlovákban a *pád*, az oroszban a *págyezs*, s mindegyik ma is használatos elem. Ha a magyar és a szlovák nyelvet vetjük össze, a *vakbélgyulladás* és a *zápal slepého čreva*, az *állampolgárság* és a *štátne občianstvo* szintén tükörfordítással keletkezett megfelelői egymásnak (esetleg csak a két nyelv eltérő nyelvtani szerkesztésmódjai tekintetében különböznek). Tehát a tükörfordítás egyik, néha elfogadható módja lehet a fordításnak. De nem mindig. Például az *učiteľ* és a *tanító* bármennyire hasonlít is egymáshoz alaktani tekintetben, jelentésükben különböznek: a szlovákban minden olyan személy *učiteľ*, aki tanít, vagyis e többjelentésű szó elsősorban általános megnevezésként használatos – ebben az esetben a magyarban a *pedagógus* a megfelelője. Nyelvünkben a *tanító* szó ugyanis a pedagógusok közül az alsófokon működőt jelenti. E jelentéstani különbözőség miatt tehát nem is fordíthatjuk az *učiteľt* a *tanító* szóval pl. a *deň učiteľov* kifejezésben sem – holott gyakran így fordítják –, mert a *tanítók napja* nem azt jelenti nyelvünkben, amit a *pedagógusnap* vagy a *pedagógusok napja*. A tükörfordítással tehát itt ún. jelentéskölcsönzés is történik, átvesszük és a *tanító*-hoz kapcsoljuk az *učiteľ* általánosító értelmét. A *vyšoká škola* a szlovákban elsősorban szintén általános jelentésben használatos: ilyenkor a *felsőoktatási intézmény* a megfelelője. De mindkét nyelvben jelöl egy felsőoktatási intézménytípust is, amelynek neve magyarul *főiskola*. A szlovák érettségiző diák tehát ha egyetemen vagy főiskolán akar tanulni, okkal használja az intézmény neveként a *vyšoká škola* általános értelmű kifejezést, de magyarra ezt ebben az esetben csak a *felsőoktatási intézmény*, nem pedig a tükörszói *főiskola* szóval fordíthatjuk. Ebben az esetben a tükörfordítás szintén jelentéskölcsönzéssel jár együtt, hiszen ha a magyarban a *főiskola* szót használják a *felsőoktatási intézmény* helyett és értelmében – ami elég gyakori –, tulajdonképpen a *vyšoká škola* szlovák kifejezés általánosabb – az egyetemet és főiskolát, esetleg más felsőfokú intézményt is kifejező – szavak jelentését veszik kölcsön.

A fenti összevetésekkel arra igyekszünk rámutatni, hogy nem mindig célravezető a tükörfordítás, gyakran van szükség arra is, hogy az alakilag vagy alaktanilag hasonló szavak jelentéskörét is figyelembe vegyük. A szavak jelentéskörei között ugyanis nemcsak egyezések lehetnek, hanem számos eltérés is található, hiszen minden társadalom maga alakítja ki a saját fogalmait a saját szemlélete alapján, elvégre maga járja meg az elvontabb gondolkodás kialakításának útját. A tükörfordítás tehát hiába fogadható el néhány esetben, az esetek többségében nem alkalmazható. *Egy-egy többjelentésű magyar és szlovák szó csupán annyi jelentésben, illetve abban a jelentésében megfelelője a másiknak, ahányban, illetve amelyben pontosan megegyeznek, ha a stilisztikai értékük is hasonló.* Ez a szabály a fordítás ábécéjéhez tartozik, mégsem ismeri számos szerkesztő, sőt fordító sem, a nem

szakemberekről nem is szólva. Ennek az elvnek nem ismerése vagy figyelmen kívül hagyása miatt követik el a fordítási hibák zömét, sőt a kétnyelvű társadalomban élők a nyelvhasználati hibák tömegét. Ez az oka annak, hogy a szlovákiai magyarok nyelvhasználatában az utóbbi időben erősen elszaporodtak az olyan szlovák hatások, amelyekben a magyar megfelelőnek vélt elem tükörszava (-kifejezése) a szlováknak, és a szlováknak nem tudó magyar nem érti meg a jelentését. Mert pl. hiába használja valaki a *náplň práce* megfelelőjének vélt *munkatöltet* alakú zagyaságot, csupán a szlováknak is jól tudó személy érti meg, hogy ez kb. mit jelent. A magyarban ugyanis a *náplň práce* szlovák kifejezésnek a megfelelői ezek: *munkakör*, *munkaköri leírás*. Vagy hiába kér valaki valamelyik magyarországi élelmiszerboltban *kenővaj*at, mert alakja alapján ezt a szót „véli” a *nátierkové maslo* szlovák kifejezés megfelelőjének, aligha kap, mert e kifejezésnek magyar neve: *vajkrém*. És sajnos, ezekből a veszélyes szlovakizmusokból az utóbbi időben egyre több fordul elő nyelvhasználatunkban, s félt, hogy e nyelvhasználati hibák jellegzetes nyelvi hibává is válnak idővel, ha nem vesszük fel ellenük a harcot addig, amíg meg nem gyökereznek, s nem válnak a szlovákiai magyarok „regionális nyelvi elemévé”. Hadd tegyem fel most – ennek a nyelvi információnak az ismeretében – a kérdést: valóban csupán felfújt és képzelt rém a nyelvi különfejlődés veszélye kisebbségi társadalomban? Ezt ma már csak azok állítják, akik tájékozatlanul vagy felelőtlen módon ítélik meg helyzetünket.

Visszatérve ismertetendő könyvünkre, Misad Katalin *Nyelvi kontaktusok* című művére, éppen már az első tanulmányban találkozhatunk hasonló problémával, illetve aggályokkal. A tanulmány címe: „A szaknyelvi regiszterek fejlesztésének szemantikai és pragmatikai összefüggései szlovákiai magyar viszonylatban.” Hangsúlyozza – kutató nyelvészek munkáira hivatkozva is –, hogy „a magyar szaknyelvek országonkénti szétfejlődésének megakadályozása... közös nemzeti érdek. A külön szlovákiai, erdélyi, kárpátaljai, vajdasági stb. magyar szaknyelvek országonkénti szétfejlődésének kialakulásával a Magyarország határain kívül élő magyar beszélők közössége számára körülményesebbé válna az anyaországgal való kapcsolattartás: megnehezítené a kisebbségben élő magyar szakemberek kommunikációját magyarországi kollégáikkal, a kisebbségi magyar fiatalok magyarországi továbbtanulását, a magyarországi tan- és szakkönyvek használatát stb.” (11–12. p.). Rámutat a szerző arra, hogy a Szlovákiában a szlovák iskolába járó magyar fiatalok eleve nem sajátíthatják el a magyar szakterminológiát, sőt arra is, hogy a magyar tannyelvű iskolákban is vannak olyan problémák, hogy a többnyire szlovák nyelvből fordított tankönyvekben gyakran ugyanazt a fogalmat, jelenséget másképpen nevezik meg, mint Magyarországon, Erdélyben vagy a Vajdaságban (14. p.), mert a tankönyvek fordítói vagy a bírálók nem ismerik a magyarországi szakterminológiát. (Íme, a szaknyelvi fordításokban még fokozottabban jelentkezik a nyelvi különfejlődés veszélye, mint a mindennapi nyelvhasználatban.) A szerző azonban azt a lehetőséget is számba veszi, hogy a szlovák kifejezésnek esetleg nincs magyar megfelelője. Ilyen esetben természetesen megengedhetőnek tartja új szakszó létrehozását, esetleg tükörszó alkotását – kölcsönszóként (17–18. p.). A régebbi magyar–szlovák és szlovák–magyar szakszótárak és szójegyzékek anyagát elemezve azt állapítja meg, hogy nagyfokú terminológiai bizonytalanság jellemző rájuk. A magyar nyelvi regiszterek fejlesztésének problémái között mindjárt elsőként azt említi: „a legtöbb szaknyelv magyar nyelvi művelésére Szlovákiában gyakorlatilag nincs intézményes mód.” Ebben a vonat-

kozásban főképpen azt emeli ki: a szakterületekről nincsenek szlovákiai magyar kiadványok (a szakterület magyar művelői is esetleg szlovákul publikálnak), a magyar diákok nagyobb része nem az anyanyelvén sajátítja el a terminológiát. Hangsúlyozza a terminológia több szempontú egységesítését. A nemzetközi egyesítéshez azonban több akadályt kellene elhárítani; ezért magvalósítása eléggé illuzórikus.

A terminologizálás módszerei kisebbségi viszonylatban különös körültekintést kívánnak. Problémái (a tapasztalatok alapján): ugyanannak a terminológiának a fordítása több formában jelenik meg (más-más fordítási módban, más-más szintaktikai vagy szemantikai megoldásokkal, helyesírási pontatlanságokkal stb.). Természetesen a két ország szabványrendszerének különbözősége sem elősegíti, hanem inkább gátolja a terminologizálást.

Ha a kisebbségi léttel összefüggő akadályokon kívül még az állam részéről elmaradó segítség hiányát is számításba vesszük (hiszen valójában csak az MTA támogat rendszeresen bennünket ebben a munkában), akkor nem sok reményünk van arra, hogy hamarosan eredményeket mutathatunk fel ebben a tevékenységben. Ezt a megállapítást nem a szerző fogalmazza meg, hanem én, a könyv ismertetője. De akárhogy nézem is a kérdést, olybá tűnik, hogy mi, magyarok, akik kisebbségként, adófizető kisebbségi állampolgárokként élünk és dolgozunk Szlovákiában, s ahhoz, hogy ha ennek az országnak a törvényeit, információit pontosan meg akarjuk érteni, abban az állam egyetlen „lehetőséget nyújt”: tanuljunk meg szlovákul. Mintha egy magát demokratikus országnak tartó országban nem is volna, nem is lehetne kisebbségi jog és anyanyelvű kisebbségi művelődési lehetőség, hiszen még a magyar oktatási szférából is ki akarják szorítani a régi történelmi nevek magyar formáit. Az pedig eszükbe sem jut a szlovák illetékeseknek, hogy más anyanyelvű állampolgáraik számára is hozzáférhetővé tegyék állami segítséggel a tudományos és műszaki fejlődés következtében létrejött új szakmai fogalmak megismerését saját anyanyelvükön. Újra hangsúlyozom tehát: valójában államérdek is volna, nem csupán kisebbségi, hogy a magyar vagy más nemzetiségi sajtóorgánumok helyes értelmezésben terjesszék a szakmai fogalmak neveit. Nem csupán a Magyar Tudományos Akadémiának, illetve Magyarországnak érdeke, hogy helyes értelmezésben és megfelelő magyar néven ismerjék meg a szakmák fogalmait a szlovákiai kisebbségi magyarok is, hiszen ez nem csupán nyelvi, hanem gazdasági kérdés is.

A könyv második fejezete ezt a címet viseli: „Terminológiai problémák a szlovák–magyar, illetve magyar–szlovák vonatkozású szakszótárakban és szakkifejezésgyűjteményekben.” A Gamma Nyelvi Iroda szervezésében feltérképezték a szlovákiai magyar alap- és középiskolákban használatos tankönyvek nyelvi állapotát, és megvizsgálták az olyan két- vagy többnyelvű iskolai (szak)szótárok és (szak)szójegyzékek magyar nyelvű szóanyagát is. Ez az anyag felöleli egy-egy tantárgy alapvető terminológiáját, s ebben a fejezetben a kapott eredményekről ad számot a szerző. Érdekes és fontos megjegyzése ezzel kapcsolatban, hogy a vizsgált kiadványok kivétel nélkül a mai Szlovákia területén jelentek ugyan meg, de csak egy részük volt fellelhető az itteni legnagyobb könyvtárakban, a hiányzó szakszójegyzékeket a budapesti Országos Széchényi Könyvtárban találták meg. Nem célunk, hogy ismertessük itt e művek tartalmát, hiszen számos mű bő anyagának aránylag aprólékos szakmai elemzéséről van szó, amelyet az érdeklődők elolvashatnak Misad Katalin könyvében, csupán a szerzőnek az összegzésben közölt azt a megállapítását emeljük ki, hogy „a megfeleltetést leginkább a két nyelv elemeinek motivációjában elő-

forduló különbségek nehezítik, de a szlovák és a magyar nyelv eltérő formai sajátosságai is rányomják bélyegüket a szlovákiai magyar szókinccs állapotára és használatára... Annak eldöntéséhez, hogy melyik műszó legyen kodifikálva, vagyis melyik kerüljön be a standard magyar nyelv szlovákiai változatának regiszterébe, hosszadalmas előkészítő munkára, mélyreható vizsgálatokra és szinte szavankénti mérlegelésre van szükség. Ha a szlovák és a magyar megfelelőiben eltérő szemantikai jegyek kapnak nyelvi formát, a magyarra fordítás esetében a magyarországi mintát ajánlatos követni. Ha azonban valamelyik szlovák fogalomnak nincs magyarországi megfelelője (és ennek következtében megnevezése), akkor egy új szakszót kell létrehozni: vagy egy olyan sajátos szlovákiai terminust, amelyet a szlovák megnevezés szemantikai jegyeinek figyelembevételével alakítunk ki, vagy a szlovák megnevezés tükörfordítását építjük be a terminológiai rendszerbe.” Mivel ez a következtetés napjaink fordítási szakembereinek a véleményével is egyezik, egyetérthetünk vele.

Harmadik tanulmányában arról ad képet a szerző, hogy a magyarnak mint kisebbségi nyelvnek milyen a használata a hivatalos érintkezésben. Egy dunaszerdahelyi felmérés alapján vizsgálja a gyakorisági használatot, a lakosság nemzetiségi összetételét, továbbá az ügyintézés formáját (szóbeli, írásbeli), figyelembe véve, sőt az írott nyelvi korpusz (beadvány) nyelvi vonatkozásait is. Érdekes jelenség, hogy a csaknem 80%-ban magyar nemzetiségű városban is aránylag kevés a magyar nyelvű írásbeli beadvány (számszerű adat nincs róla), tehát a törvény által engedélyezett magyar nyelvhasználat inkább csak a szóbeliségre korlátozódik (ezt nem lehet számszerűen kimutatni). A szerző beszámol könyvében az írásbeli korpuszok vizsgálatának eredményeiről is. E tekintetben az önkormányzati hivatal szlovák nyelvű szövegeit és ezek magyar fordításait vizsgálta. Amint az – a körülményeket ismerve – sejthető is, a szlovák szövegek magyarra fordításában sok a szakszerűtlenség, különösen abban az esetben, ha a fordító a képzettségét is szlovák nyelven szerezte. Azzal már nem is igen törődik, hogy megfelel-e vagy nem a magyarországi standardnak. Ha arra gondolunk, hogy az államigazgatási és önkormányzati dolgozók törvény szerint nem kötelesek elsajátítani, illetve használni a kisebbség nyelvét, akkor magyarjaink még az ilyen fordításért is hálásak lehetnek Szlovákiában. Ez, sajnos, a demokráciáról alkotott „hazai” felfogást is minősíti. (Az utóbbi két mondat nem a könyv szerzőjének, hanem a könyvismertetőnek a véleménye.)

A kötet negyedik tanulmányában helyesírási kérdésekkel foglalkozik a szerző; címe: „Standardtól eltérő helyesírási formák a szlovákiai magyar nyelvű sajtóban.” Praktikus okokból azonban ide vonom az ötödik tanulmányt is, amely a kötetben ezzel a címmel szerepel: „Nagybetűsítések a szlovákiai magyar írásgyakorlatban.” A két tanulmány ugyanis bizonyos tematikai összefüggéseket mutat.

A negyedik tanulmányban több témával is foglalkozik: az intézménynevek, rendezvénynevek, földrajzi nevek, ünnepnevek, díj- és kitüntetésnevek, a külön- és egybeírás szabályainak sajátos szlovákiai alkalmazásával, az írásjelek alkalmazásának szintén ránk jellemző módjával. Ebben – a címnek megfelelően – inkább a hibák feltárására törekszik a szabályzatra támaszkodva, de rámutat szabálykönyvünk gyenge pontjaira is; az ötödik tanulmányban helyesírás-történeti adatokat is felhasznál a téma kifejtésében.

A szabályzat gyenge pontjainak feltárásában egyetérték vele; magam is az általa megjelölt szabálypontokat tartom az újabb szabályozásra legérettebbeknek. Részen azért, mert a régi szabályok (pl. a tulajdonnevek, ezeken belül is az intézmény-

nevek esetében) ellentmondásosak vagy nem mindig logikusak, részben meg azért, mert némelyik szabályt (pl. a rendezvénynevek kis kezdőbetűs írását) már évek óta semmibe veszik újságíróink, rendezvényszervezőink. Önkényesen áttértek a rendezvénynevek szavainak nagy kezdőbetűs írására: nemcsak a tulajdonnévi, hanem a köznévi tagokat is nagy kezdőbetűvel írják (Jókai *Napok*, Tompa *Mihály Vers- és Próza* *mondó Verseny* stb.). Ez a nagykezdőbetűsítés nyilván jobban kiemeli a rendezvény fontosságát, s ezzel talán a szervezők, rendezők érdemeit is. Véleményem szerint már nemigen van remény a jelenlegi helyzet megváltoztatására (a nevek szavai kiskezdőbetűsítésének visszaállítására). Dicséretet érdemel a szerző azért is, hogy az írásjelek használatával kapcsolatban szóvá teszi azt a rossz szokást, hogy a szlovákiai magyar sajtótermékek nagy része a mondat belsejében használatos írásjelek közül a vesszőre, a mondatvégiek közül meg a pontra szorítkozik. Pedig a mondatbeliek közül a pontosvessző, kettőspont, gondolatjel, zárójel, a mondatvégiek közül a felkiáltó- és kérdőjel sokat segíthet az olvasónak a mondat értelmezésében. S a helyesírás-szabályozókhoz is van üzenete: törekedjenek a szabályok pontos, félre-magyarázhatatlan megfogalmazására, ezzel csökkentve az egyes szabálypontokban tapasztalható bizonytalanságokat. Fontos, hogy a szabályok egyértelműek legyenek mindenki számára.

A kötet további három tanulmányában oktatási kérdésekkel foglalkozik. A hatodik tanulmány címe: „Az anyanyelvi nevelés problémái a szlovákiai magyar tannyelvű alap- és középiskolákban.” A szerző korábbi munkahelyein többéves gyakorlatra tett szert az általános iskola (nálunk: alapiskola) felső tagozatában az anyanyelvoktatásban, így jó felkészültséggel nyúl ehhez a témához is. Jőmagam szintén több évig tanítottam magyar nyelvet és irodalmat mind az alapiskola felső tagozatában, mind pedig középiskolai fokon, sőt módszertani segédkönyvet is írtam *A magyar nyelvtan és a helyesírás tanítása a 6–9. évfolyamban* címmel (amely két kiadásban is megjelent: 1960-ban és 1963-ban), így talán számomra sem idegen a hatodik tanulmány anyaga.

A szerző foglalkozik benne a régebbi módszertani elvek ismertetésével is; értékeli – néha kritizálja is – az újabb elveket vagy rendelkezéseket, amelyek nem mindig segítik elő az anyanyelvi oktatás eredményességét. Egyetérthetünk vele abban, hogy grammatikai alap nélkül nem képzelhető el eredményes anyanyelvoktatás, de a nyelvtan tanítása önmagában nem elég ehhez. Némelyik pedagógus megelégszik az öncélú grammatizálással, s nem alkalmaztatja a tanult anyagot a gyakorlatban is – vagyis a gyakorlást feleslegesnek tartja –, így nem éri el a kívánt eredményt. „A nyelvtan alapozó tárgya a szöveg, a stilsztika, a nyelvtörténet tanításához” – jegyzi meg szerzőnk tanulmányának összegzésében, s én még hozzátenném: nyelvtani alapok nélkül nem képzelhető el megfelelő szintű helyesírás-ismeret, sőt beszéd-készség sem, hiszen a kiejtési tudnivalók alapja is a nyelvtan, ennek elméleti és gyakorlati szempontú ismerete. Nem érheti el a kívánt eredményt az a pedagógus sem, aki – nyelvtani elméleti alapok nélkül – csupán gyakorlással próbálja meg az anyanyelvet tanítani, vagyis Grimm nyelvtanellenes 19. századi iskolájának elveit alkalmazza, amelyeket Hunfalvy Pál is átvett később *Nyelvtudomány és nyelvtanítás* című munkájában. Ennek az iskolának az volt a célja, hogy elősegítse az ösztönös nyelvtanulást, amelyet a tanuló a családban megkezdett. Tehát a tudatosítás mozzanata sem hiányozhat a nyelvtanításból, még ha anyanyelvtanításról van is szó. Természetesen a tudatosítási folyamathoz is szemléltetésre van szükség, tehát tu-

lajdonképpen a nyelvtani szabályok tudatosításához a szemléltetésen – gyakorlati példa megfigyeltetésén – át vezet az út, majd a szabály közös megfogalmazását gyakorlásnak (a megismert nyelvi tény alkalmazásának) kell követnie. E módszeres lépéseket nem szabad lebecsülni vagy elhanyagolni, ha eredményt akarunk elérni.

Az anyanyelvi nevelés újabb követelményrendszere – a hagyományos anyanyelvi ismeretek megőrzése mellett – alapkövetelményként nevezi meg a kommunikációs kultúrát, hiszen ez a korszerű műveltség fontos része. Csakhogy ugyanakkor a magyarórák száma csökken a kisebbségi oktatási intézményekben – ez a tény természetesen akadályozza az új célok elérését. S ehhez hozzájárul az is, hogy egyes magyartanárok amúgy is csökkentik a nyelvtanórák számát az irodalomoktatás javára. Ez bizony régi probléma, amelyet csak hatékony ellenőrzéssel lehet megváltoztatni.

A reform következtében változik az anyanyelvi nevelés tartalma is. Kisebbségi viszonylatban elsősorban a nyelvhasználat-központúságra, szövegszemléletre, illetve a funkcionális nyelv szemléletre kellene összpontosítani. Csakhogy funkcionális grammatika nélkül nemigen lehet funkcionális nyelvhasználatot kialakítani. A tankönyvekbe sem igen kerülnek bele az új kutatások eredményei. A tapasztalatok alapján állíthatom magam is, hogy sok-sok új nézet látott már nyomdafestéket nyelvészeti folyóiratokban, de ezeknek csak egy töredéke került be az egyetemi tankönyvekbe is. Ezt a saját kutatásaim eredményeiről is elmondhatom. (Bár az is igaz, hogy új egyetemi tankönyv is csak egyetlenegyszer jelent meg az utóbbi időben: 2000-ben, kb. 30 évvel az előző után.) Nekem azonban egy bizonyos ideig lehetőségem volt egyetemi oktatóként átadni a hallgatóimnak az újabb nézeteket, de erre a legtöbb kutatónak nincs lehetősége. Bizony az alap- és középiskolákba tehát nehezen jutnak el a tankönyvek révén az új tudományos nézetek, felfogások. Ehhez még hozzájárul az a tény is, nehezen állapítható meg, hogy az alap- és középiskolák kiválasztott tankönyvírói mennyire tájékozottak az új felfogások tekintetében.

Misad Katalin módszertani szempontból több kifogást emel az érettségi próbatesztek kérdésfeltevéséi ellen. Érdemes elolvasni és megszívelni ezeket a megjegyzéseket is. Rámutat a feladatlapok pontatlanságaira, sőt helyesírási hibáira: ilyesminek az oktatásügyben nem lenne szabad előfordulnia. Hogyan várhatunk a tanulótól tisztességes tudást, becsületes munkát, ha az oktatásügy hivatalos és felelős dolgozója ilyen munkát adnak ki a kezükből? Aki az oktatásügyben dolgozik, annak a helyzet magaslatán kell állnia, nem csupán pénzkereseti lehetőségnek tekintenie állását.

„A szlovák nyelv oktatásának helyzete” című hetedik tanulmányhoz, mivel a szlovák nyelv és irodalom nem tartozik szakterületemhez, nem kívánok érdemben hozzászólni. Abban azonban egyetértek a szerzővel és mások véleményével, megfelelőbb módszerekkel – figyelembe véve, hogy a magyar nemzetiségű tanulók számára idegen nyelv a szlovák –, az idegen nyelvek tanításában alkalmazott metódusokkal jobb eredményt lehetne elérni. Sajnos, a szlovák szakemberek az „*idegen nyelvi*” kifejezést érzelmi szempontból ítélik meg, s ellenérzéseik vannak vele szemben. Pedig ez a kifejezés ez esetben csupán a helyzet realitását fejezi ki, s csupán módszertani kifejezés jellegű. Vagyis a kérdés túlpolitizálása miatt gyengébb eredményekkel kell beérnünk. Ideje volna már ezt a kérdést józan ésszel elemezni.

Érdekes a maga nemében a nyolcadik tanulmány is, amely „A magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatásának gyakorlati kérdései a pozsonyi Comenius Egyetemen” címet viseli. Bár magam is a Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén dolgoztam – két évig tanszékvezetőként, tehát a hungarológusok

kal is megvolt a hivatalos kapcsolatom –, de csak kolléganőm, Misad Katalin könyve segítségével kerültem közelebbi kapcsolatba ezzel az egyetemi képzésmóddal – legalábbis módszertani tekintetben. Ajánlom kolléganőm könyve olvasóinak, ismerkedjenek meg közelebről is azokkal a problémákkal, amelyekkel szlovák felnőtteknek kell megküzdeniük a magyar nyelv tanulásakor.

„A hangzó beszéd sajátosságai” című tanulmány szintén érdekes a maga nemében. Mivel napjainkban a múlthoz viszonyítva egyre nagyobb szerephez jut a hangzó beszéd – egyre több ember kényszerül rá foglalkozásánál fogva, hogy nyilvánosság előtt beszéljen –, mind fontosabbá válik az emberek egy részének ilyen irányú képzése. Ezt magam is tapasztalom olyan értelemben, hogy mint nyelvésztől nemcsak szakcikkekét kérnek a szerkesztőségek, hanem most is, nyugállományban egyetemi oktatóként működöm: két egyetemi karon oktatok szónoklattant: retorikát. Ebből a tantárgyból ugyanis az utóbbi évtizedekben nemigen készítettek fel embereket; esetleg a református teológiákon oktatták, már ahol bevezették. Most már a gazdaságtudományi karok is úgy vélik, vezető alkalmazottainknak az eddigieknél többször kell majd nyilvánosság előtt szólniuk (ünnepi beszédek, búcsúztatások stb.), s lehetőséget nyújtanak hallgatóiknak az ilyenfajta képzésre is. De nem véletlen az sem, hogy iskoláinkban szintén évtizedek óta folynak szövegalkotási és beszédversenyek, így sok fiatal már iskolás korában hasznos tapasztalatokra tehet szert. Ilyen pl. a szép magyar beszéd országos versenye, amelynek országos döntőjét összekapcsoltuk a Kazinczyról elnevezett nyelvművelő napokkal. Ezért nagyon hasznosnak tartom, hogy szerzőnknek ez a tanulmánya a gyűjteményes kötetébe bekerült. Bizonyára jó néhány érdeklődő ebből is merít szakmai tanácsokat.

Tizedik tanulmánya a kötetnek az MTA határon túli kutatóállomásairól, többek között a dunaszerdahelyi Gramma Nyelvi Iroda tevékenységi köréről szól. A bevezetőből megtudjuk, hogy a szlovákiai Grammán kívül vannak ilyen kutatóállomások Erdélyben, Kárpátalján, valamint a Vajdaságban (itt kettő is), tehát összesen öt külföldi kutatóhely foglalkozik a kisebbségi magyarok nyelvhasználatának gondjaival, problémáival, elsősorban persze a kontaktusváltozatok kérdéseivel. Minket természetesen a szlovákiai (dunaszerdahelyi) érdekel elsősorban.

Fő rendeltetése, hogy szervezője és kivitelezője legyen a nyelvtudomány és néhány más társadalomtudomány körébe tartozó kutatásnak.

Tevékenységi területei: 1. elméleti és empirikus kutatások (magyar–szlovák kontrasztív kutatási vizsgálatok); 2. nyelvi adatbázisok építése (pl. szakszójegyzékek készítése); 3. nyelvi tervezés (a magyar standard szlovákiai változatához tartozó elemek kodifikálása; szakszókészletek fejlesztése); 4. nyelvi szolgáltatások (pl. közönségszolgálat, nyelvi ismeretterjesztés szervezése stb.); 5. elektronikus könyvtár építése; 6. publikációs tevékenység (honlap működtetése, ismeretterjesztő cikkek írása stb.); 7. kutatásszervezés és szakértői tevékenység; kapcsolattartás az MTA-val és a többi állomással.

Befejezésül hadd szóljak néhány szót még magáról a Gramma Nyelvi Irodáról – melynek munkatársa szerzőnk, Misad Katalin is –, és az abban folyó munkáról. A kutatóállomás létrejötté előtt – nincs értelme titkolni – bizony többször kerültem magam is összeütközésbe néhány nyelvész kollégával, főként a magyar standard szlovákiai bevezetésének, alkalmazásának, fejlesztésének, itteni megnevezésének s a nyelvművelő munka szervezésének kérdésében. Megegyeztünk abban, hogy nem beszélünk és írunk „szlovákiai magyar standardról”, hanem „a magyar standard

szlovákiai változatáról”, hogy a megnevezés se sugalljon olyasmit: Szlovákiában valamiféle, a közös magyar standardtól eltérő nyelvváltozatot alakítunk ki. Természetesen abban is megegyeztünk, hogy a magyar standardot itteni használatában kiegészítjük azokkal a specifikus szókészleti elemekkel, amelyek a mi sajátos fogalmainkat nevezik meg. Megegyezésünket azok a nyelvészkollégák, akiknek más véleményük volt a nyelv fejlesztéséről, fejlesztésének módszereiről, mint nekünk, tiszteletben tartják. Ők a mi nyelvművelő munkánkat ellenben feleslegesnek tartották, s inkább a nyelvtervezés fontosságát hangsúlyozták, valamint azt, hogy nyelvművelésünk csak a standard kérdéskörébe tartozó hibákkal foglalkozzék. Érdeklődéssel vártam a nyelvtervezés nagyobb horderejűnek képzelt munkálatait, de megnyugodva vettem tudomásul, hogy tulajdonképpen nem az utódállamok magyar nyelvi központjainak kiépítésén munkálkodnak, hanem nyelvtervezés címén szintén nyelvi ismeretterjesztő cikkeket közölnek, mostanában mindenekelőtt a szlovák terminológia helyes magyar megfelelőinek kialakításával foglalkozva. Ezt a tevékenységüket én nagyon hasznosnak tartom, hiszen tulajdonképpen a nyelvművelésnek is feladata mindaz, amit ők végeznek. Tehát csupán a megnevezések kérdésében volt közöttünk különbség, a lényeg, a cél talán ugyanaz. Hogy mi nyelvművelő cikkeknek, ők meg ismeretterjesztő cikkeknek nevezik a lapokban megjelenő kisebb publikációikat, az igazán lényegtelen kérdés. Nagyobb baj az, hogy kevés lap vállalkozik már napjainkban ilyen jellegű írások közlésére. Azt pedig készséggel elismerem a régi nyelvművelő tagok helyett és a magam nevében is, hogy ők most már az MTA kutatóállomása keretében szervezettebb és hasznosabb munkát végezhetnek és végeznek, mint a régi önkéntes nyelvművelő csoport tagjai annak idején. Ennek szívből örülök, hiszen nyelvünknek van belőle haszna.

A Gramma Nyelvi Iroda keretében folytatott munkát tehát nagyon hasznosnak és nyelvünk fejlesztése, kisebbségi nyelvhasználatunk javítása szempontjából igen fontosnak tartom. Misad Katalin fentebb ismertetett – alapos kutatásokra támaszkodó és gondolatébresztő, anyanyelvünknek kisebbségi standarddá fejlesztését elősegíteni akaró – értékes munkáját minden olyan olvasónak ajánlom szíves figyelmébe, aki szívügyének tartja anyanyelvünk szebbé és jobbá tételét, és a maga szellemi vagy anyagi eszközeivel esetleg támogatni is hajlandó ezt az ügyet.